

**SANOAT ISHLAB CHIQRISHIDA MAHSULOT SIFATINI
TA'MINLASHDA XALQARO STANDARTLARNI JORIY
ETISH YO'LLARI**

Sangimurodov Asadbek Quvondiq O'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti 2-kurs magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlashda xalqaro standartlarni joriy etishning ahamiyati va ularni amaliyotga tatbiq etish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, sifat menejmenti tizimlari, xalqaro standartlar (xususan, ISO standartlari)ni qo'llash orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot raqobatbardoshligini ta'minlash hamda eksport salohiyatini kengaytirish masalalari yoritiladi. Maqolada korxonalarda sifat nazoratini takomillashtirish, xalqaro tajribalarni o'rganish va zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etishning dolzarb jihatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: sanoat ishlab chiqarishi, mahsulot sifati, xalqaro standartlar, ISO standartlari, sifat menejmenti tizimi, raqobatbardoshlik, sifat nazorati, ishlab chiqarish samaradorligi.

Abstract. This article analyzes the importance of implementing international standards to ensure product quality in industrial production and the ways of introducing them into practice. It also discusses how the application of quality management systems and international standards, particularly ISO standards, can improve production efficiency, ensure product competitiveness, and expand export potential. The paper examines the issues of improving quality control in enterprises, studying international experience, and implementing modern management approaches.

Keywords: industrial production, product quality, international standards, ISO standards, quality management system, competitiveness, quality control, production efficiency.

Kirish

Hozirgi globallashuv sharoitida sanoat ishlab chiqarishining barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan mahsulot sifati, xavfsizligi hamda ularning xalqaro talablarga mosligi bilan belgilanadi. Jahon bozorida raqobatning kuchayishi, texnologik taraqqiyot va iste'molchilar talabining ortib borishi natijasida korxonalardan yuqori sifatli va xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqarish talab etilmoqda. Shu sababli sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlash, zamonaviy sifat menejmenti tizimlarini joriy etish va xalqaro standartlarni keng qo'llash bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, sanoat ishlab chiqarishida xalqaro standartlarni qo'llash mahsulot sifatini oshirish, ishlab chiqarish jarayonlarini

optimallashtirish va korxonalarining raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Xususan, ISO (International Organization for Standardization) tomonidan ishlab chiqilgan standartlar sanoat korxonalarida sifat menejmenti tizimini shakllantirishda keng qo'llanilmoqda. 2025 yil holatiga ko'ra, dunyo bo'yicha 1 milliondan ortiq korxonalar ISO 9001 sifat menejmenti tizimi sertifikatiga ega bo'lib, ushbu standart ishlab chiqarish jarayonlarini samarali boshqarish va mahsulot sifatini nazorat qilishning muhim vositasi hisoblanadi. Xalqaro amaliyotga ko'ra, ISO standartlari joriy etilgan korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligi o'rtacha 15–20 foizga oshadi, mahsulotdagi nuqsonlar darajasi esa 20–30 foizgacha kamayadi.

O'zbekiston Respublikasida ham sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini oshirish va xalqaro standartlarni joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Mazkur sohadagi muhim normativ-huquqiy hujjatlardan biri 2022 yil 3 noyabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Standartlashtirish to'g'risida"gi O'RQ–800-son Qonuni hisoblanadi. Ushbu qonun mamlakatda standartlashtirish sohasidagi munosabatlarni tartibga solib, standartlarni ishlab chiqish, qabul qilish va qo'llash tartibini belgilaydi. Qonunga muvofiq, milliy standartlar xalqaro va mintaqaviy standartlar asosida ishlab chiqilishi hamda ularni amaliyotga joriy etish orqali mahsulotlarning sifati va raqobatbardoshligini oshirish ko'zda tutiladi. Mazkur qonun sanoat korxonalarida standartlashtirish tizimini rivojlantirish, ishlab chiqarish jarayonlarini tartibga solish hamda iste'molchilar manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifati va xavfsizligini ta'minlash tizimini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan yana bir normativ hujjat 2023 yil 27 fevralda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida"gi O'RQ–819-son Qonuni hisoblanadi. Mazkur qonun texnik reglamentlar ishlab chiqish, mahsulotlarning xavfsizligi va sifati bo'yicha majburiy talablarni belgilash hamda muvofiqlikni baholash tizimini tashkil etish bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soladi. Ushbu qonunga muvofiq, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar belgilangan texnik reglamentlar va standartlar talablariga muvofiq bo'lishi shart bo'lib, bu esa sanoat korxonalarida sifat nazorati tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda sanoat korxonalarida xalqaro standartlarni joriy etish jarayoni sezilarli darajada faollashdi. 2025 yil holatiga ko'ra, mamlakatda 10 mingdan ortiq korxonalar turli xalqaro standartlar asosida sertifikatlangan bo'lib, ularning 3 mingdan ortig'i ISO 9001 sifat menejmenti tizimi, 1500 ga yaqin korxonalar ISO 14001 ekologik menejment tizimi, hamda 800 ga yaqin korxonalar ISO 45001 mehnat xavfsizligi tizimi sertifikatlariga ega. Bu esa sanoat ishlab chiqarishida zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali mahsulot sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar izchil amalga oshirilayotganini ko'rsatadi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston sanoat ishlab chiqarish hajmi so'nggi yillarda izchil o'sib bormoqda. 2024 yil yakunlariga ko'ra, mamlakatda sanoat ishlab chiqarish hajmi 700 trillion so'mdan oshgan bo'lib, sanoatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 30 foizdan ortiqni tashkil etdi. 2025 yilga kelib esa sanoat mahsulotlari eksportining sezilarli qismi xalqaro standartlarga mos ravishda ishlab chiqarilmoqda. Xususan, avtomobilsozlik, to'qimachilik, oziq-ovqat va qurilish materiallari sanoatida xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqarish hajmi keskin oshib bormoqda. Sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlash faqat texnologik jarayonlarni takomillashtirish bilan cheklanib qolmaydi. Bunda korxonalarda sifat menejmenti tizimini joriy etish, zamonaviy boshqaruv usullaridan foydalanish, ishlab chiqarish jarayonlarini standartlashtirish hamda xalqaro tajribalarni keng qo'llash muhim ahamiyatga ega. Xalqaro standartlar asosida tashkil etilgan ishlab chiqarish jarayonlari korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish bilan birga mahsulotlarning xalqaro bozorlarda muvaffaqiyatli realizatsiya qilinishini ham ta'minlaydi.

Shu nuqtai nazardan, sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlashda xalqaro standartlarni joriy etish jarayonini ilmiy jihatdan o'rganish, mavjud muammolarni tahlil qilish hamda ushbu jarayonni yanada takomillashtirish yo'llarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur maqolada sanoat korxonalarida xalqaro standartlarni joriy etishning nazariy asoslari, ularning mahsulot sifati va ishlab chiqarish samaradorligiga ta'siri hamda ushbu jarayonni rivojlantirish istiqbollari tahlil qilinadi.

1-JADVAL

O'zbekistonda sanoat korxonalarida xalqaro standartlar joriy etilishi

№	Ko'rsatkichlar	2022 yil	2023 yil	2024 yil	2025 yil
1	ISO 9001 sifat menejmenti tizimi joriy etilgan korxonalar soni	2450 ta	2680 ta	2950 ta	3120 ta
2	ISO 14001 ekologik menejment tizimi joriy etilgan korxonalar	980 ta	1120 ta	1340 ta	1510 ta
3	ISO 45001 mehnat xavfsizligi tizimi joriy etilgan korxonalar	520 ta	610 ta	720 ta	840 ta
4	Xalqaro standartlar asosida sertifikatlangan jami korxonalar	3950 ta	4410 ta	5010 ta	5470 ta
5	Xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqaruvchi sanoat korxonalari ulushi	21 %	24 %	27 %	30 %
6	Sanoat mahsulotlari eksportida xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ulushi	35 %	38 %	41 %	45 %

1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda sanoat korxonalarida xalqaro standartlarni joriy etish ko'rsatkichlari so'nggi yillarda barqaror o'sish tendensiyasini namoyon qilmoqda. Xususan, ISO 9001 sifat menejmenti tizimini joriy etgan korxonalar soni 2022 yildagi 2450 tadan 2025 yilga kelib 3120 taga yetgan. Bu esa korxonalarda sifatni boshqarish tizimlari tobora keng joriy etilayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, ISO 14001 ekologik menejment tizimini joriy etgan korxonalar soni ham sezilarli darajada oshib, 2022 yildagi 980 tadan 2025 yilda 1510 taga yetgan. Mazkur ko'rsatkichlar sanoat korxonalarida atrof-muhit muhofazasi talablariga rioya qilish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash masalalariga e'tibor kuchayib borayotganidan dalolat beradi.

Bundan tashqari, mehnat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan ISO 45001 standartini joriy etgan korxonalar soni ham yildan-yilga ortib bormoqda. 2022 yilda bunday korxonalar soni 520 tani tashkil etgan bo'lsa, 2025 yilga kelib 840 taga yetgan. Natijada xalqaro standartlar asosida sertifikatlangan korxonalar umumiy soni 2025 yil holatiga ko'ra 5470 taga yetib, sanoat mahsulotlari eksportida xalqaro talablarga mos mahsulotlar ulushi 45 foizni tashkil etmoqda. Bu esa mamlakatda sanoat mahsulotlari sifatini oshirish va ularning xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini ta'minlash bo'yicha olib borilayotgan islohotlar ijobiy natija berayotganini ko'rsatadi.

Sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlash va xalqaro standartlarni joriy etish masalasi ko'plab rivojlangan davlatlar tajribasida muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, rivojlangan sanoat davlatlarida ishlab chiqarish jarayonlarini xalqaro standartlar asosida tashkil etish korxonalar samaradorligini oshirish hamda mahsulotlarning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Masalan, **Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya va AQSh** kabi davlatlarda sanoat korxonalarining aksariyati ISO standartlari asosida faoliyat yuritadi. Germaniyada sanoat korxonalarining qariyb **70 foizdan ortig'i ISO 9001 sifat menejmenti tizimi** asosida ishlaydi. Bu esa mamlakat sanoat mahsulotlarining yuqori sifati va xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Yaponiya tajribasi ham sanoat ishlab chiqarishida sifatni boshqarish tizimlarini joriy etishning samarali modelini namoyon etadi. Ushbu mamlakatda ishlab chiqarish jarayonlari **Total Quality Management (TQM)** va **Kaizen** tamoyillari asosida tashkil etilgan bo'lib, bu tizimlar doimiy takomillashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarida sifat nazoratini kuchaytirishga qaratilgan. Natijada Yaponiya kompaniyalari, xususan **Toyota, Sony va Panasonic** kabi yirik sanoat korxonalari xalqaro bozorda yuqori sifatli mahsulot ishlab chiqaruvchi yetakchi kompaniyalar qatoridan joy olgan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Yaponiyada ISO 9001 sertifikatiga ega korxonalar soni **60 mingdan ortiq** bo'lib, bu mamlakatda sifat menejmenti tizimlarining keng joriy etilganini ko'rsatadi.

Janubiy Koreya sanoat rivojlanishida ham xalqaro standartlarni joriy etish muhim omillardan biri hisoblanadi. Mamlakatda elektronika, avtomobilsozlik va kemasozlik sanoatida ishlab chiqarish jarayonlari ISO standartlari asosida tashkil etilgan. Masalan, **Samsung, Hyundai va LG** kabi yirik kompaniyalar ishlab chiqarish jarayonlarida xalqaro standartlarni keng qo'llash orqali yuqori sifatli va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga erishgan. Natijada Janubiy Koreya eksportida sanoat mahsulotlarining ulushi **80 foizdan ortiqni** tashkil etmoqda.

Shuningdek, Yevropa Ittifoqi davlatlarida ham sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlash bo'yicha qat'iy talablar mavjud. Yevropa mamlakatlarida ishlab chiqariladigan mahsulotlar **CE sertifikati** va boshqa xalqaro standartlarga mos bo'lishi talab etiladi. Bu tizim ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning xavfsizligi, sifati va ekologik talablarga muvofiqligini ta'minlashga xizmat qiladi. Yevropa Ittifoqi statistikasiga ko'ra, sanoat korxonalarining katta qismi xalqaro standartlar asosida faoliyat yuritadi va bu mamlakatlarda mahsulot sifati ustidan qat'iy nazorat tizimi yo'lga qo'yilgan.

Shu bilan birga, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, sanoat ishlab chiqarishida xalqaro standartlarni joriy etish nafaqat mahsulot sifatini oshirish, balki ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli ko'plab davlatlar sanoat siyosatida standartlashtirish tizimini rivojlantirish va sifat menejmenti tizimlarini joriy etishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Mazkur xalqaro tajribalar sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlashda xalqaro standartlarning muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Shu sababli O'zbekistonda ham sanoat korxonalarida xalqaro standartlarni keng joriy etish, ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish hamda milliy standartlashtirish tizimini takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa. Sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlash bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Globallashuv jarayonida jahon bozorida raqobatning keskinlashuvi korxonalardan yuqori sifatli, xavfsiz va xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqarishni talab etmoqda. Shu sababli ishlab chiqarish jarayonida xalqaro standartlarni joriy etish, sifat menejmenti tizimlarini takomillashtirish hamda zamonaviy boshqaruv usullarini qo'llash sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, xalqaro standartlar asosida tashkil etilgan ishlab chiqarish tizimi mahsulot sifatini oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash hamda korxonalarining raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, ISO 9001 sifat menejmenti tizimi, ISO 14001 ekologik menejment tizimi hamda ISO 45001 mehnat xavfsizligi tizimi kabi standartlar korxonalarda ishlab chiqarish jarayonlarini tizimli boshqarish va sifat nazoratini kuchaytirishga imkon

beradi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, ushbu standartlar joriy etilgan korxonalarda mahsulotdagi nuqsonlar kamayadi, ishlab chiqarish samaradorligi oshadi hamda korxonalar xalqaro bozorlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkoniyatiga ega bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida ham sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini oshirish va xalqaro standartlarni joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, **2022 yil 3 noyabrdagi "Standartlashtirish to'g'risida"gi O'RQ-800-son Qonuni** hamda **2023 yil 27 fevraldagi "Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida"gi O'RQ-819-son Qonuni** sanoat mahsulotlarining sifati va xavfsizligini ta'minlash hamda xalqaro standartlarni joriy etishning huquqiy asoslarini belgilab bermoqda. Ushbu normativ hujjatlar asosida sanoat korxonalarida standartlashtirish tizimi takomillashib, ishlab chiqarish jarayonlarida sifat nazorati mexanizmlari bosqichma-bosqich rivojlantirilmoqda.

Shu bilan birga, sanoat korxonalarida xalqaro standartlarni joriy etishni yanada kengaytirish, korxonalarining texnologik darajasini oshirish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash hamda kadrlar malakasini oshirish orqali mahsulot sifatini yanada yaxshilash zarur. Buning natijasida milliy sanoat mahsulotlarining xalqaro bozordagi raqobatbardoshligi ortadi, eksport hajmi kengayadi hamda mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Takliflar. Sanoat ishlab chiqarishida mahsulot sifatini ta'minlash va xalqaro standartlarni samarali joriy etish jarayonini takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

Birinchiidan, sanoat korxonalarida xalqaro standartlar, xususan **ISO 9001, ISO 14001 va ISO 45001** standartlarini joriy etishni yanada kengaytirish zarur. Buning uchun korxonalariga xalqaro standartlarni joriy etish jarayonida metodik va konsalting yordamlarini ko'rsatish hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Ikkinchiidan, sanoat korxonalarida mahsulot sifatini ta'minlash tizimini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar va innovatsion boshqaruv usullarini joriy etish lozim. Ayniqsa, ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish, avtomatlashtirilgan nazorat tizimlaridan foydalanish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini monitoring qilish orqali mahsulot sifati ustidan nazoratni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Uchinchiidan, korxonalarda sifat menejmenti tizimlarini samarali joriy etish uchun malakali kadrlarni tayyorlash va ularning bilim hamda ko'nikmalarini oshirish zarur. Shu maqsadda oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va sanoat korxonalari o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish hamda xalqaro standartlar bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

Toʻrtinchidan, sanoat korxonalarida mahsulot sifatini baholash va nazorat qilish tizimini yanada takomillashtirish lozim. Bunda zamonaviy sinov laboratoriyalarini rivojlantirish, sertifikatlashtirish jarayonlarini xalqaro talablar darajasiga moslashtirish hamda muvofiqlikni baholash tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Beshinchidan, xalqaro tajribalarni keng oʻrganish va ularni milliy sanoat korxonalarida qoʻllash zarur. Xususan, rivojlangan davlatlar tajribasida qoʻllanilayotgan **Total Quality Management (TQM)**, **Kaizen** va **Lean production** kabi zamonaviy boshqaruv usullarini sanoat korxonalarida joriy etish mahsulot sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, sanoat ishlab chiqarishida xalqaro standartlarni keng joriy etish va sifat menejmenti tizimlarini takomillashtirish orqali mahsulot sifatini oshirish, korxonalarining raqobatbardoshligini kuchaytirish hamda milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini taʼminlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Standartlashtirish toʻgʻrisida”gi Qonuni. – 2022 yil 3 noyabr, OʻRQ–800-son. – Toshkent: Lex.uz, 2022.
2. Oʻzbekiston Respublikasining “Texnik jihatdan tartibga solish toʻgʻrisida”gi Qonuni. – 2023 yil 27 fevral, OʻRQ–819-son. – Toshkent: Lex.uz, 2023.
3. **ISO 9001:2015**. Quality management systems – Requirements. – Geneva: International Organization for Standardization, 2015.
4. Azimov R. S. Prospects of introduction of integrated quality management systems at enterprises of Uzbekistan // Transactions on Engineering and Computing Sciences. – 2025. – Vol. 13, No. 1. – P. 44–50.
5. Gremyr I., Elg M., Martin J., Lenning J. Increasing the value of quality management systems // International Journal of Quality and Service Sciences. – 2021. – Vol. 13, No. 3. – P. 381–394.
6. Juraev Z. B., Komilov B. M. Advantages of implementing the principles of international standards ISO 9001:2015 and ISO 7101:2023 in the healthcare system // American Journal of Technology and Applied Sciences. – 2025. – Vol. 42. – P. 11–15.
7. Pacana A., Ulewicz R. Analysis of causes and effects of implementation of the quality management system compliant with ISO 9001 // Polish Journal of Management Studies. – 2020. – Vol. 21, No. 1. – P. 283–296.
8. Sadvokasov B. S., Temerbaeva J. A. Razrabotka i vnedreniye sistemy menejmenta kachestva na predpriyatii // Ekonomika i biznes: teoriya i praktika. – 2020. – № 3. – B. 95–100.
9. Xalzanov D. P. Sistema menejmenta kachestva: razrabotka i vnedreniye na predpriyatii // Ekonomika i biznes: teoriya i praktika. – 2022. – № 5. – B. 150–154.
10. Xarlanov V. A. Sistema menejmenta kachestva: protsessniy podxod v upravlenii organizatsiyey // Ekonomika i biznes: teoriya i praktika. – 2020. – № 7. – B. 138–143.